

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Tyrocinium Artis Oratoriæ Sacræ Et Profanæ

Moine, Joseph

Solodori, 1714

Liber II. De secunda parte Eloquentiæ, seu de Dispositione.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-68834](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-68834)

LIBER II.

De secunda parte Eloquentiæ,
seu de Dispositione.

CAPUT I.

*De iis, quæ generatim ad Dispo-
sitionem pertinent.*

I. **D**E qua Dispositione hîc agitur? Resp. De artificioso partium orationis ordine. Ratio ipsa docet homines loqui cum aliquo ordine, qui similis est aliquo modo illi, quem ars oratoria tradit. Nam negotium quodpiam propositurus patrono, orditur sermonem per quendam ingressum, quo se insinuat. Tum suum negotium proponit, & si res postulet, narrat, in quo istud versetur. Deinceps causas suæ sententiæ profert. Demum urget patronum, quem elegit, ut in hoc negotio sibi patrocinetur. Quomodo jam ars hunc naturalem loquendi modum meliùs ordinet, videndum.

II. In quas partes, & quonam ordine communiter distribuitur oratio? Resp. Qui Propositionem, Partitionem, & Confutationem

Primariæ partes orationis.

tionem nolunt agnoscere pro partibus specialibus, sed putant, priores duas ad Exordium & Narrationem, tertiam verò ad Confirmationem spectare, quatuor partes assignant. Alii septem partes hoc ordine statuunt: Exordium, Propositio, Narratio, Partitio, Confirmatio, Confutatio, Epilogus.

Quæ ex his
necessariæ.

III. Quænam ex his partibus in qualibet oratione sunt necessariæ? Resp. Confirmatio & Epilogus, cum prior contineat argumenta, motui Intellectus servientia; altera verò argumenta minora pro ulteriore motu voluntatis. Exordium in plerisque orationibus adhibetur. Omitti autem potest, quando ejus finis cessat, sive quando non opus est auditores facere benevolos, attentos, vel dociles. Similiter quando eadem prorsus res in pluribus orationibus continuaretur, frustranea in sequentibus esset Propositio. Quando Narratio & Confutatio addatur, suo loco dicetur. Ex istis partibus Exordium & Epilogus faciunt ad motum voluntatis, illud quidem ad leniorem, hic ad vehementiorem. Narratio, Confirmatio, Confutatio ad efficiendam fidem, seu commovendum Intellectum. Propositio & Partitio conducunt ad docilitatem, & clariorem totius orationis cognitionem.

Quo loco ponendæ.

IV. Quo loco singulæ ponuntur? Resp. Exordium in principio. Plerumque circa e-
jus

ius finem Propositio. Tum, aut in fine Narrationis, Partitio, si qua fiat. Dein Confirmatio. Confutatio hac finitâ; quamvis interdum brevis aliqua possit argumento cuiusque subdi. Ultimo denique loco collocatur Epilogus.

v. Ubi Affectus reponendi? Resp. Proprius ipsorum locus est ordinariè Epilogus. Sed docet Quintil. L. 6. c. 2. ipsos locum habere in tota oratione, idque confirmat exemplum Ciceronis, qui in eos assurgit non rarò post potentiora argumenta, post Narrationem, post Confutationem.

Affectus.

vi. Quæ collocatio argumentis convenit? Resp. Initio statuatur aliquod firmum, ne auditor, tunc maximè attentus, despondeat animum, si levis tantùm aliqua ratio Propositionis prodeat, existimans, nihil magnopere dignum attentione secuturum. In fine ponatur fortissimum, eò quòd sit ultimum, ideòque firmiùs inhæreat animo auditoris, mox discessuri, simulque meliùs disponat ad Affectus voluntatis, postea eliciendos. Si plura supersint leviora, coniiciantur in medium, sicut in acie levis armaturæ milites. Neque tamen ista, quòd minoris ponderis sint, negligantur: vim habent cum cæteris; & quòd plures rationes afferuntur, eò sententia firmior apparet. Cic. L. 2. de Orat. & L. 3. ad Heren. n. 21. *In Confirmatione & Confutatione argumentationum dispo-*

Argumentorum ordo.

dispo-

dispositiones hujusmodi convenit habere: firmissimas argumentationes in primis & postremis causa partibus collocare: mediocres & neq, inutiles ad dicendum, neq, necessarias ad probandum, quæ si separatim ac singule dicantur, infirmæ sunt, cum cæteris conjunctæ firmæ & probabiles fiunt, interponi & in medio collocari oportet. Nam, &c. Quod si oratio duobus tantum argumentis nitatur, potentius priore loco affertur, idemque post debilius allatum denuo in mentem auditoribus revocatur. Quænam verò ex argumentis & quam vim habeant, prudens Orator ex seipso facile discet, si perpendat, quantum in ipso effectura essent, si ab alio proposita audiret? quid oppositurus esset? &c. Cic. L. 2. de Orat. n. 295. *Cum colligo argumenta, non tam ea numerare soleo, quam expendere.* Sed illa dos est argumentorum primaria, ut, cum inveniuntur ad confirmandam propositionem, hanc ita stabiliant, ut ad ipsam ceu scopum necessario & unice tendant; omittantur verò, si ad hunc finem nihil aut parum conferant. Quod ipsum eodem modo de partibus Divisionis monendum venit, de quæ harum rursus argumentis & argumentationibus. Qua doctrinâ non excluduntur raræ aliquæ digressiones, modò in his Orator Propositionis non obliviscatur, sed ad eam mox rectâ redeat. Veruntamen oppositi vitii fuga in vitium ducit, si caret arte. Nonnulli solliciti, ne à Pro-

Propositione suis argumentis deflectant, tortâ, sterili & incultâ violentiâ se tenent ita intra lineam, ut nihil ferme audeant permittere culturæ sermonis, ex metu, ne fortè liberior ornatus parùm faciat ad propositum, etiamsi brevis sit.

VII. De qua Dispositione compositurus orationem primo loco sollicitus esse debet? Idea orationis ante ejus compositionem formanda.

Resp. Ut singulas seorsim partes, & partium istarum dilatationem, apud se excogitet, prævideat, & dispositas annotet. Ineptum enim est, quo multi frustra se torquent, simul omnia velle facere, quærere scilicet materiam, disponere partes, & addere Elocutionem. Hi currunt, antequam viam sciant; & terminum habeant sibi præfixum: unde plerumque aberrant à scopo, aut nimiùm fatigantur. Itaque prudens Orator, priusquam componere incipiat, rudem aliquam Ideam totius orationis, & quod singulæ illius partes exigent, saltem quoad primaria capita, concipere, sibi que seorsim conscribere non gravetur. Ac tunc primùm de amplificandis & exornandis partibus cogitet; nam ut rectè sensit Horat, de Arte Poët.

Verbaq; provisam rem non invita sequentur.

Videbitur hæc cura duplicare laborem; sed contrà accidit, cùm reddatur duplò facilius, orationes solidiores, magis perspicuæ, atque ad captum auditorum accommodatæ. Modum tales Ideas initio concipiendi Libro

ul.

no LIBER II.
ultimo præmittam singulis paradigmatis
orationum.

CAPUT II.

De Exordio.

Quid sit Ex-
ordium.

I. **Q**uid est Exordium? Resp. Cic. L. I.
de Invent. n. 26. *Est oratio animum
auditoris idoneè comparans ad reliquam dictionem.*
Sive: Est orationis ingressus, quo auditoris
animus disponitur, ut cognoscat, de qua re
simus dicturi, & benevolè velit attendere re-
liquis. Hæc prima pars magni est momen-
ti; ab ea enim ferè pendet successus cæte-
rarum. Motum animorum non speret, qui
eos ab initio sibi non devinxerit.

Quotuplex.

II. Quotuplex est Exordium? Resp. Du-
plex. 1. *Legitimum*, quod tria, mox dicen-
da, præstat. 2. *Ex abrupto factum*, quo scilicet
orator sine prævia dispositione auditoris sta-
tim rem ipsam videtur aggredi per vehe-
mentiore aliquid Affectum, ex postula-
tionem, significationem doloris, comiserationis,
lætitiæ, &c. per deprecationem, ex-
clamationem, &c; ut facit Cic. I. Catilin.
Quousq; tandem abutere, Catilina, patientiâ nostrâ?

III. Qualem debet orator facere audito-
rem in Exordio legitimo? Resp. Reddere
debet benevolum, attentum, & docilem.

Quomodo
reddat bene-
volum,

IV. Quomodo fit *benevolum*? Resp. Non, ut
aliqui putant, ac facere solent, benevolum
audi-

auditum petendo, sed arte sibi benevolentiam conciliando. Quod fit, cum vel appositè ad rem præsentem modestèque laudatur persona auditoris; ut si moturus ad aliquam virtutem in eo comendat virtutis studium. Vel à persona propria oratoris, dum nunc suum studium quærendi auditoris bonum ac commodum, merita, benevolentiam, amorem comemorat; nunc reverentiam & observantiam erga eundem officiosè præferebat; nunc breviter promittit; aliàs se deprimat, moderatè tamen, & prudenter, ne per hoc ipsum suæ existimationi præjudicet. Vel in Genere Judiciali à persona clientis, ipsius inopiam, toleratas injurias, virtutem, dignitatem depressam, calamitatem monstrando; aut contra Rei accusandi mores scelestos, indignitatem, odium publicum, &c. Vel denique à persona adversarii, cui odium & invidiam, manifestatis ipsius vitiis, vilitate, malis artibus, &c. comparamus, sicut Cicer. in Vatinius.

v. Quomodo redditur *attentus*? Resp. Excitatio in ipso opinionem, ejusmodi esse orationis argumentum, quod dignum sit attentione. Itaque ostendat, rem tractandam esse magni momenti, ut Cic. pro Lege Man. Vel apud vulgus, utilitate ferè trahi solitum, esse utilem; apud ingenuos, illam esse decentem, gloriosam, magnorum exemplis tritam; apud timidos, ejus neglectum esse

esse

esse periculosum ; apud segnes & ignavos, esse facilem , & sic de aliis : semper enim præter dignitatem rei afferendum aliquid conforme auditoris propensione. Judico tamen , nullo medio facilius excitandam attentionem , quàm si Propositio simul perspicua sit , simul nova & admirabilis in argumento aliàs attentione digno. Nihil tamen prohibet aliquando attentionem petere tum in Exordio , tum in cursu orationis, quando scilicet res majoris momenti occurrit. Sic Cic. Phil. 7. post factam partitionem addit: *Peto à vobis P. C. ut eâdem benignitate, qua soletis, verba mea audiatis.*

Docilem,

VI. Quomodo efficitur *docilis* ? Resp. Dilucidè proponendo , de qua re simus locuturi in oratione , h. e. claram Propositionem faciendo. Fit hoc, vel simpliciter, illam non distribuendo in partes, vel illam partibus certis distinguendo. Utroque modo utitur Cicero. Divisione tum alibi , tum pro Cluentio : *Animadvertitis, Judices, omnem accusatoris orationem in duas divisam esse partes.* Et post pauca : *Itaq, mihi certum est hanc eandem distributionem invidia & criminum sic in defensione servare, ut, &c.* Sed de Divisione ex instituto c. 5. hujus libri tractabitur.

Quando hæc tria curanda.

VII. Debentne in singulis Exordiis hæc tria curari? Resp. Nequaquam : si enim auditor aliunde jam favet dicenti , aut avidus esse noscitur , aut scit , de qua re sit acturus

ora-

orator, uti fit in orationibus de eadem re continuatis, non utique necesse est, ut id sibi velit procurare, quod jam habet. Utrum autem hæc jam obtinuerit, prudenter judicet. Cæterum quamvis sibi per præcedentes conciones benevolentiam auditorum jam devinxerit, aut attentos esse consuevisse sciat, non sequitur, Exordium non esse necessarium. Debet attentio & benevolentia renovari & augeri; fierique potest, ut ipsum argumentum habendæ orationis hanc curam specialiter pro se desideret. Deinde uti rarissimè orationes plures ejusdem omnino argumenti instituuntur, ita rarissimè continget, ut non sit necessarius ingressus ad Propositionem saltem orationis insinuandam.

VIII. Quæ sunt virtutes Exordii? Resp. Exordii virtutes,
 Primarias Cic. L. 2. de Oratore n. 315. his verbis complectitur: *Principia dicendi semper cum accurata, & acuta, & instructa sententiis, apta verbis, tum verò causarum propria esse debent.* Addeoque 1. sint accuratè facta. Nam ut ibidem subjungit: *Prima est enim quasi cognitio & commendatio orationis in principio, quæ continuò eum, qui audit, permulcere atq; allicere debet.* 2. Sint acuta in dictione & sensu, non tamen nimia in confectandis acuminibus ingenii, argutiis, & conceptibus, ut vocant; nec juvenilitè audacia. Cic. Orat. n. 313. *Vitanda est ingenii ostentationisq; suspicio.* Item de Invent. n. 23. *Suspicio apparitionis atq; artificiosa diligentia orationis*
 H fidem

fidem, oratori auctoritatem adimit. Non raro auditor, ubi advertit, verba nimis exquisito artificio componi, animum obfirmat ad non credendum. 3. Instructa sententiis. Est autem sententia enuntiatio, seu affirmatio vel negatio, universalis de universali, & à potiori de bono eligendo vel malo vitando. Ut: *Qui non vetat peccare, cum possit, jubet.* Seneca. *Nemo laeditur nisi à seipso.* S. Chrysoft. *Majorum gloria posteris quasi lumen est; neq; bonorum, neq; mala in occulto patitur.* Sallustius. Per sententias hinc potissimum intelliguntur Periodi, Figuræ, præsertim sententiarum, aliæque orationis ornamenta. Cic. de Invent. *Exordium gravitatis & sententiarum multum habere debet, quod oratorem auditori maximè commendat.* 4. Argumento huic soli propria; quod obtinebitur, si ducantur ex visceribus causæ, sive ex ipsa materia, quæ tractatur. Non quòd argumenta ipsa sint in Exordio jam aperte ponenda, sed quòd ad eadem per ipsam Exordii structuram sit via sternenda, & aliqua illorum semina jam tum ita jacienda, ut Propositio ex dictis velut necessitate quadam descendat. Hinc monet Tullius l. c. non esse prius cogitandum de Exordio, nisi post excogitatas primarias partes orationis; ut adeò, licet orationis scriptio ab Exordio inchoetur, in illius tamen excogitatione hoc sit postremum. Hæc difficultas qualiscunque magna parte erit expedita, si

si fiat aliqua argumentatio principalis, & ex aliqua hujus parte Exordium, ut superius docui. 5. Exordium non tantum sit initium orationis, sed ita instituat, ut cum sequentibus partibus sit connexum. Quare Propositio non tantum in eodem sit, sed ob constitutionem dictorum non possit hæc certa abesse, non possit alia sequi. Confirmatio non solum subsequatur, sed ab ipsa Exordii conformatione hæc ita trahatur, ut aliud quid aptè non possit subjungi. Cic. L. 1. de Orat. n. 325. *Connexum ita sit principium consequenti orationi, ut non tanquam citaredi proœmium affixum aliquid, sed coharens cum toto corpore membrum videatur.* 6. Neque sit nimis breve, neque nimis longum. Quam ergo longum debet esse? Prudentiæ oratoris hoc relinquatur. Exordium est caput orationis, & in eam velut aditus. Habeat igitur cum reliquis partibus eam proportionem, qualem caput cum corpore, ostium cum domo. 7. Perspicuum sit, ut auditor videat, quod velit orator evadere, imò de ipsius proposito dubitare non possit: alioquin haud dubiè non attendet, & tædium initio conceptum etiam in reliquis obstabit.

IX. Quæ sunt vitia Exordii? Resp. Viti- & vitia
 • sum est Exordium 1. Si sit *Vulgare*, quod potest, ferè nihil addendo vel demendo, in plures causas seu orationes accommodari. 2. *Commune*, quod nulla re mutata potest etiam

in quæstione, huic, quæ instituitur, contrariâ adhiberi. 3. *Commutabile*, quod paucis mutatis contrariæ parti æquè convenit. 4. *Nimis longum aut breve*: quamvis præstet peccare in brevitate, quàm in prolixitate, quæ terret auditorem, si judicet, reliquas partes huic primæ fore proportionatas; alienat verò à dicente tanquam artis ignaro, si monstruosam difformitatem primæ partis à sequentibus observet. 5. *Separatum*, quod non petitur ex visceribus causæ, sed ita initio ponitur, ut reliquis partibus non cohæreat. 6. *Translatum*, quod aliud conficit, quàm Genus Causæ postulat, vel auditorem offendit, vel ad alium Affectum disponit, quàm qualem oratio debet habere præfixum. 7. *Irregularare*, quod est contra præcepta, h. e. quod auditorem nec facit benevolum, nec attentum, nec docilem; quod nec acutum, nec sententiis, nec verbis instructum, vel obscurum est. 8. *Obscurum*, ex quo scilicet toto non assequitur auditor, de qua re velit agere Orator, cum tamen hoc jam in Exordio debeat maximè patere. Impingunt in hoc vitium illi, qui nesciunt, quem in finem hoc procemium dirigatur; aut qui solliciti de oblectandis auribus, ejus obliviscuntur, quod maximè necessarium est; aut qui amant auditoribus divinandum relinquere, quid sint tractaturi; quo id assequuntur, ut in tota oratione non intelligantur. 9. *Affectatio nimia*

nimia verborum & sententiarum elegantium, quibus distrahitur auditor, ne ad rem attendat, & tædio afficitur in sequentibus, si minùs delicata afferantur. 10. *Nimis longè petitum.* Quidam pro ingressu orationis supponunt principia tam sublimia, aut tot subtiles cogitationes sibi mutuò innectunt, ac nescio quæ fundamenta ponunt, ut auditor statim desperet, vel eorum connexionem, & unius ex altero sequelam comprehendere, vel secutura, quæ credit præmissis fore similia, satis divinare. Propter hos & similes defectus vitandos multi præclari Oratores reservant sibi Exordium componendum usque ad finem, ut in eo, tanquam apertissima idea, jam initia quædam secutorum sine ambiguitate repræsentent, & viam sibi sternant ad facilem captum cæterorum. Ita de se fatetur Cic. L. 2. de Orat. n. 314. *Quod primò dicendum est, postremò soleo cogitare, quo utar Exordio; nam si primò id evincere volui, nullum nisi exile, nugatorium, aut vulgare occurrit.* Idem I. Rhet. ad Heren. paucis modò dicta de vitiis Exordii complectitur: *Vitiosum Exordium est, quod in plures causas potest accommodari, quod nimiùm apparatis verbis compositum est, quod nimis longum, quod non ex ipsa causa natum videatur.*

CAPUT III.

De variis modis Exordiorum.

Quomodo
mutandum
Exordium.

I. PRO cuius argumenti diversitate variatur Exordium? Resp. Sæpe utendum insinuatione, id est, artificio ac callido se latenter in animos auditorum insinuandi modo, & per istum 1. Si argumentum est *Incredibile*, adhibenda est præmunitio, qua incredibilitatis opinio ratione, exemplis, testimoniis tollatur aut minuatur. Vel dici potest, quas ob causas meritò incredibile videatur; pugnaturas tamen ex opposito rationes tam firmas, quæ falsi opinionem sint amoturæ. 2. Si *Humile* sit, promittat nova & majora, quàm quæ argumentum præferebat, ad conciliandam attentionem. Sed quod promittit, speret & curet postea præstare. 3. Si *Dubium*, præter captationem benevolentiae securitatem & fiduciam ostendat. 4. Si *Obscurum*, docilitati studeat, claritate, divisione, definitione. 5. Si *Ingratum*, benevolentiam prius captet à persona auditorum, antequam rem ita ingratham proferat. 6. Si *Longum*, tum initio promittat brevitatem, quam res patietur, tum in decursu interdum jactet, se aliqua ommittere, contrahere, obiter tangere. Inspergat sales, breves apologos, aut historias. 7. Si *auditor occupatus* jam est contraria opinione, eam ante

te Confirmationem ipsi nitatur rationibus eximere, proponendo initio, quæ causæ potuissent ipsum à dicendo abstergere. Ita Cic. Divinat. in Verrem, & pro Sext. Rosc. Amer. tum rationem adducendo, cur nihilominus dicendi munus susceperit. 8. *Si quid reprehendendum*, excuset se officii obligatione, mali gravitate, conscientia impellente. Moderationi studeat; reprehendendos in aliis rebus laudet; abstrahat ab Adjunctis, ut Rei putent, parci suæ famæ, nec constare aliis, quos ea res tangat. 9. *Si Turpe* argumentum, excusetur, vel tegatur, vel per præteritionem leviter tantum memoretur. In quibus omnibus magnâ utique prudentiâ opus est.

II. Undenam materia ipsa Exordii desumitur? Resp. Quæstio hæc procedit potissimum tantum de orationibus, quæ non fiunt per argumentationem aliquam fundamentalem, de qua supra c. 9. in illis enim, quæ talem habent, materiam Exordii jam ibidem indicavi. Quæ si cui nondum fortè satisfaciunt, pro utroque genere orationum fontes aliquos Exordiorum aperio. Itaque 1. In propositionibus metaphoricis Generis Exornativi fieri potest ingressus per explicationem proprietatum illius rei, unde Metaphora ducitur. Ut si compareretur S. Franc. Xaverius *motui perpetuo*, explicari potest, quid sit motus perpetuus, quid circa hunc

Unde petatur
ejus materia.

scholæ

scholæ disceptent , ac demum dici , talem inventum esse in S. Xaverio, 2. In majoribus solemnitatibus , ubi auditores jam sunt dispositi ad aliquem Affectum, puta ad gaudium , v. g. in Nativitate Domini , Paschate , Pentecoste , vel Tristitiæ in Parasceve , funeribus , &c. Exordium potest incipere à demonstratione similis Affectûs. 3. Si Propositio versetur circa aliquid particulare, v. g. circa actum alicujus virtutis , ut circa auxilium Defunctis præstandum, Exordium nonnunquam sumetur de illa virtute in specie , scilicet de Misericordia ; aliàs de genere seu Thesi ex principiis c. 15. n. 1. datis. 4. Interdum petitur ab Adjunctis orationis, nimirum à persona, quæ hac occasione dicit ; à loco & auditoribus , quibus dicit ; ab occasione habendi concionem ; à tempore ; à materia , &c. Neque erit hoc Exordium *Commune* , quia hæc Adjuncta , uti pono , connexa sunt cum ipsa re , de qua agitur , & eidem ita propria, ut hoc modo non congruant alteri materiæ. Exemplum, à persona oratoris & auditoris sumptum, habetur in Panegyrico Plinii , Cic. pro Lege Manil. pro Marcello , & aliàs sæpius. 5. Quandoque à similitudine , exemplo, apologo, eruditione , materiæ conveniente , licet ordiri. 6. Si orator censeat, sinistram contra se opinionem auditoribus inhærere ob causam dicendi , illam principio evellere conetur. 7.

In

In Genere Demonstrativo aliquando congestis in Exordio pluribus ornamentis, laudationi aptis, dicere potest, quòd, licet hæc illustria sint, & commemoratione digna, se tamen unam hanc virtutem, v. g. Fortitudinem, laudandam sumere. Aut asserat, tantam esse copiam laude dignorum facinorum, ut angustiis temporis constriktus adigatur orationem duobus capitibus definire. Qua divisione non obstante, quomodo nihilominus in decursu orationis alia quoq; decora possint inferi, propter connexionem, quam habent cum his 2. capitibus, dixi L. I. c. 5. n. 7. & infra melius adhuc explicabitur. 8. Licet etiam auspicari à quæstione, velut cum dubio, & ut vocant, problematicè proposita. Sic Cic. de Invent. *Sape & multum hoc mecum cogitavi, bonine an mali plus attulerit hominibus & civitatibus copia dicendi, ac summum eloquentiæ studium.* Deinde rationibus, pro una & altera parte allatis, unam eligit, & firmioribus causis confirmat. 9. A Contrario, quando orator primò simulat, se esse oppositæ opinionis, rationibus etiam adductis, ob quas ea videatur amplectenda; postea tamen alteram contrariam sententiam eligens solidiora pro eadem argumenta afferre promittit. Idque ingeniosè fit, ubi auditores ipsi contrariû sentiunt. 10. Alii ordiuntur à brevi historia; alii à celebri cujusdam dicto; alii à dubitatione, hypotyposi,

aliisque

aliisque figuris ; alii Affectum aliquem præferunt. Plures modos vide in Palat. Eloq. Exercit. 5. Lect. 3. à punct. 10. Alia ego Libro 6. proponam.

Argumentatio Exordii.

III. Estne argumentatio etiam in Exordiis usitata ? Resp. affirmativè. Sic si argumentum orationis esset : *Qui defunctis auxiliatur, maximam misericordiam à Deo consequetur, & Exordium juxta modum 3. num. præced. efformaretur ex Thesi, sic posset formari argumentatio, breviter dilatanda : Cùm omnibus misericordiis Christus beatitatem & misericordiam vicissim obtinendam promiserit, qui maximam misericordiam eâ dignissimis exhibuerit, maximam vicissim consequetur. Maxima est, quæ defunctis exhibetur, & hi sunt illâ dignissimi. Igitur qui misericordiam defunctis exhibuerit, maximam vicissim à Deo consequetur. Vel sic : Omnibus misericordiis Christus beatitatem & misericordiam mutuam promisit. Ergo maximam consequetur, qui defunctis opitulabitur, quia hæc maxima est. Sequetur deinde Divisio in Assumptione præmissi Syllogismi indicata. Antecedens facti Enthymematis posset enumeratione ex Scripturis amplificari.*

Leniores in eo affectus.

IV. Sûntne etiam Affectus & Motus in Exordiis ? Resp. Sunt, sed leniores, quàm in sequentibus. Cicero in Exordiis uti semina sequentium argumentorum, ita lenes istiusmodi Affectus, & initia vehementiorum, quos in reliqua oratione prosequitur, reponit.

nit. Nominatim quàm bellè pro Sex. Rosc. Am. conciliat odium accusatoribus, comiserationem accusato n. 13. *Accusant ii, qui in fortunas hujus invaserunt; causam dicit is, cui praeter calamitatem nihil reliquerunt, &c.*

C A P U T IV.

De Propositione totius orationis.

I. **Q**uid est Propositio totius orationis? Quid sit Propositio.
 Resp. Est brevis ac dilucida expositio status quæstionis, sive argumenti totius orationis.

II. Quando & quo loco in oratione ponitur? Ubi ponenda.
 Resp. Semper ponitur, nisi ex præcedentibus satis constaret, de quo sit agendum, quod rarissimè contingit. Locus autem ipsius ordinarius est circa finem Exordii. In Genere Judiciali aliquando in fine Narrationis collocatur. Interdum sparsim in toto Exordio alio & alio modo, perspicuè tamen, inculcatur.

III. Quæ præcepta circa ipsam sunt observanda? Ejus Leges.
 Resp. Præter dicta L. 1. c. 1. n. 2. & c. 9. n. 6. L. 2. c. 2. n. 8. quòd scilicet deberet esse hypothesis, practica, non tantum posita post aliqua præmissa, sed ex iisdem necessariò consequens, sequentia sunt notanda. 1. Tam *Perspicua* sit, ut non modò ab omnibus, quorum interest, comprehendatur,

datur, sed ut non possit non intelligi. *Debet predicator inspicere, ne plus predicet, quam ab auditore capi possit; nec se magis curet ostendere, quam auditoribus prodesse. S. Greg. in Job 29.* Tibi fortassis non est obscurum, quod dicis, quia diu jam meditatus es: perindene patefcet cuivis, primò tantùm, & semel audienti rem alienam? 2. Sit *Unica*; ex ipsius enim unitate vel multiplicitate desumitur unitas vel multiplicitas orationis. Unitatem verò facit simplicitas sententiæ. V. G. *Neminem esse solidè felicem, nisi qui vel ipse miser fuerit, vel alios miseros viderit. Deum tunc nobis esse propiorem, quando videtur nos deseruisse.* Et similes. Contra hanc unitatem peccare videntur illæ Propositiones, quæ habent duas partes sibi mutuò oppositas, quarum utraque in Confirmatione ventilatur, & eadem prolixitate argumentis stabilitur, ac demum circa finem primùm una pars alteri præfertur. Vocantur hæc *Problemata*. Ut: *Plusne debeat India Xaverio, an Xaverius India?* Æquivalet enim hæc Propositio istis duabus, quæ sunt materia justæ orationis geminæ: *Plus debet India Xaverio, quam Xaverius India.* Et: *Plus debet Xaverius India, quam India Xaverio.* Tollitur hoc incommodum, si, quod suprà insinuavi, certus unam partem defendere, alterius partis rationes cursim perstringat vel in Exordio, vel statim post Exordium, ac tum totam suam Eloquentiam soli illi parti suæ impendat;

dat;

dat ; in fine orationis verò partis oppositæ rationes confutet. Qua in re si quis aliter sentiat , non contendo. 3 Sit *Brevis*. Non addantur superflua , nec ita fusè proponatur , ut prolixitas obscuram faciat. 4. *Comprehendat totum* , quod in oratione transigetur , ut adeò singulæ ipsius partes ad hanc Propositionem , velut ad scopum , colliment. 5. Sit aliquo modo *Controversa* : nam si primo intuitu est indubitata , nec opus habet confirmatione , sed aliqua solùm explicatione , cui bono addetur Confirmatio , quæ est pars ita necessaria orationis , ut sine illa non sit oratio , sed expositio historica ? Ut si dicas : *Avari sunt ridiculi, & sibi ipsis non bene faciunt* , ac deinceps mores ipsorum describas. 6. *Conveniat* oratori , auditori , loco , tempori. Quàm imprudenter notus ab avaritia suaderet liberalitatem ; rusticis proponeretur aliqua subtilitas Theologica ; in libera civitate vel regione laudaretur bonum Monarchiæ ; in Paschate Passio Salvatoris sola exponeretur ! Dico *sola* ; neque enim ageret contra modò dicta , qui dolores ipsius præcedentes cum præsentè gloria componeret. 7. *Attrahat* auditorem *vel utilitate* , *vel novitate* , ut aut profit , aut delectet. Verùm cavendum , ne , dum novitas quæritur , aliqua vel temeraria , vel ridicula , vel obscura ; vel caprum auditoris excedentia , vel certè difficulta intellectu proferantur. 8. *Non mutetur* in decursu

cursu

curfu orationis, uti si quis probaret necessitatem laborandi pro consequenda salute, qui in Propositione promisit tractare de promptè agenda pœnitentia: licèt enim promptam pœnitentiam suadeamus propter salutem, ex eo tamen, quòd una sit causa alterius, non idcirco una est altera, cùm salus obtineri possit etiam aliâ viâ, nimirum innocentia, atque adeò probatio talis non est legitima, & deseritur Propositio. Eodem modo quando agitur de virtutibus, oportet bene distinguere inter eas, quæ sunt præceptæ, & eas, quæ ad perfectionem spectant, sùntque solùm de consilio.

Quomodo
Propositio
vulgaris fieri
possit nova,

IV. Quomodo Propositioni vulgari potest conciliari novitas, ut oblectando attentum reddat auditorem? Resp. Quosdam modos indicat P. Juglaris in Ariadne Rhet. Observ. 2. 3. 4. & 5. ex quo aliqua huc transfero. 1. Propositio acquirit novitatem, si, quæ certissima sunt, efferantur problematice. Ut, volo dicere, Ambitionem esse mundo perniciosam: res est certa. Nova fit, si dicam: *Potioráne ab ambitione damna mundus acceperit, an verò commoda? An S. Franciscus Salesius homines plus amaverit, quàm ipsum homines.* 2. Propositio absoluta fit nova per comparationem. Absoluta & vulgaris est: *Mali sunt aliquando utiles virtuti.* Nova per Comparationem: *Virtus plura debet improbis, quàm probis.* 3. Evadit nova, si fiat mutatio de Genere in Ge-

Genus, v. g. de genere vituperii in genus laudis. Ut si ex intentione laudis proponas, te velle tantum vitia carpere, & maximæ laudis materiam vitiorum nomine producas. Si maledicis Panegyricum pollicearis. 4. Fit nova, si conflatur ex Contrariis. Vulgaris est hæc: *Minus dura est mors miseris, quam felicibus.* Nova: *Felicitatis genus esse infelicem mori.* Huc spectat infra L. 6. dandum Paradigma: *S. Joannes Bapt. fuit maximus in Regno Christi, quia fuit minimus.* 5. Novitatem tribuit, quando reducitur ad paradoxum, id est, si proponatur per modum rei ab opinione hominum valde remotæ. Ut si velis dicere: *Hominem sibi multorum malorum auctorem esse,* nova erit: *Nemo est miser, nisi qui vult; Vel: Nemo laeditur nisi à se ipso.* Admirabilior fiet, si in Exordio causæ afferantur, quæ videntur oppositum suadere. Hæc Juglaris. Addo 6. In concionibus sacris elegantiam novitatis habent Propositiones, quibus ipsum thema, ex S. Evangelio petiitum, fundamentum præbet ad inferendam doctrinam moralem inexpectatam. Ut ex illo: *Quid hic statis tota die otiosi. Matth. 20. v. 6. Qui stat otiosus, non diu stabit, quia scilicet labetur in peccata. Cum videritis abominationem desolationis stantem in loco sancto. Matth. 24. v. 15. Abominatio desolationis stat in loco sancto, cum peccatum mortale hæret in anima Christiani.* Vel: *Cum peccatum fit in templo.* 7. Adhuc gratior est hæc novitas, quando

do duplex occasio habendi concionem concurrat, si utrique tamen eadem Propositio æqualiter conveniat. Ut, si Primitiæ alicujus sacerdotis celebrentur die anniversario Dedicationis Templi, posset ex illo *Luca 19. v. 9. Hodie salus domui huic facta est*, fieri hæc Propositio: Cùm de consecratione geminæ domûs Dei, vivæ scilicet, ac lapideæ, hodie agatur, *major est causa reverentiæ & lætitiæ ex consecratione sacerdotis, quàm Templi.* Quod argumentum in fine L. 6. dilatandû resumam. Sic cùm aliquando Festum B. Stanislai Kostka incidisset in Dominicam 22. post Pentec. ex illis verbis hujus Dominicæ: *Cujus est hæc imago & superscriptio? Matt. 22. v. 3.* traxi hanc Propositionem: *B. Stanislaus imago B. Virginis, inscripta SS. Nomine Jesu, & aliis signis gratia.*

CAPUT V.

De Partitione.

- Divisio quid. I. **Q**uid est Partitio, sive Divisio orationis? Resp. Quint. L. 4. c. 5. Est partitium orationis (per orationem hîc intelligendo Confirmationem) ordine collocata enumeratio. Fit hoc, quando orator interdum in ipsa Propositione, vel, ut ordinariè, post Propositionem, suam orationem in certa capita, de quibus acturus sit, distribuit.
- Ubi adhibenda. II. Num in omni oratione utendum Partitione?

tionem? Resp. Cicero illam aliquando non habet; aliàs eâ tectiùs utitur; apertiùs in Orationibus pro Quinctio, Sex. Rosc. Amerino, Lege Manilia, Cluentio, Muræna, Archia, Marcello, & 2. Philippica. Judicat Quintil. l. c. semper faciendam, quod quidem multi recentiores Oratores diligenter observant. Etvero plurimùm confert Partitio ad claritatem & ordinem orationis, ad memoriam oratoris & auditoris juvandam, atque ad hujus insuper patientiam retinendam, dum videt, quantum sit transactum, quantum supersit; nec parùm facilitatis affert in ipsa oratione componenda.

III. Quot capita seu partes plerumque complecti debet Partitio? Resp. Recentioribus placet, illam plerumque tres partes excedere non debere, eò quòd, si sua singulis proportio tribuatur, satìs impleant spatium, ad dicendum concessum. Ramus Rhetor contendit, illam esse vitiosam, si plures duabus partibus contineat. Quintil. l. c. ait: *Quapropter ne illos quidem probaverim, qui Partitionem vetant ultra tres propositiones extendere. Quæ sine dubio, si nimium sit multiplex, fugiet memoriam judicis, & turbabit intentionem. Hoc tamen numero, velut lege, non est alliganda, cum possit causa plures desiderare.*

Quot partes
admittat.

IV. Quæ sunt Leges Partitionis? Resp. I. *Sit Clara & obvia; non recondita, non longiùs petita, non intricata: quid enim*

Ejus leges.

I

insul-

insulsius, quàm si illud sit obscurum, quod claritatis inducendæ causâ institutum est?
2. *Brevis*, nec ullo supervacuo verborum luxu onerata. Est item supervacuum in species partiri, si dividere in genera sufficit, aut speciem generi subiicere, vel partem toti, vel miscere Effectus cum Causa. Ut si quis dicat: Principio agam de ipsius virtute, tum de Justitia, demum de Continentia: quæ duæ Species virtutum jam continentur in Genere. Ita sint partes inter se distinctæ & oppositæ, ne una in altera includatur. Nihilominus sint inter se connexæ, ut sortiantur ex eodem principio, & ad eundem scopum tendant. 3. *Integra*, quæ scilicet complectatur omnia, deinceps in oratione secutura, saltem primaria capita. 4. *Ordinata*, ut videlicet initio firma, in fine firmissima ponantur, ob causam hujus Libri c. I. n. 6. allatam. Rursus, ea pars statuatur in principio, ex qua, si præcedat, sequentes meliùs intelliguntur. 5. *Fideliter* insistat promissis, ut deinceps singulas partes eodem ordine tractet, quo illas antè in Partitione statuit; alioquin confunditur auditor. Nullam etiam ex præmissis omitat. Quod molestum incommodum ne propter temporis brevitatem contingat, dicendi spatium prævideat, nec plura in Partitione promittat, quàm speret, se intra illud posse dicere. Si quid ita ex scriptis supprimendum

dum

DE DISPOSITIONE.

131

dum censeat, illud caput omittat, quod habet minus virium. Cæterum Oratores, præsertim sacri, non angantur regulis divisionis, quas Dialectica tradit: satis est, si in expositione Verbi divini modò explicata observentur.

v. Unde sumuntur capita Partitionis? Unde sumatur divisio.

Resp. 1. & optimè Partitio nascitur *ex ipsa natura argumenti*. Ut: Mors est 1. inevitabilis: necesse igitur, ut ad illam nos disponamus. 2. Est propinqua: igitur præparatio non est differenda. 3. Est sine regressu: itaq; totâ, qua possumus, applicatione paranda.

2. *Ex Causis*. Ut: 1. Natura nos incitat ad vindictam passiones excitando; Christi, capitis nostri, gratia naturam corrigit. 2. Prudentia politica illam suadet specie utilitatis; Christus Rex noster leges contrarias Politicæ præscribit. 3. Ratio humana ad eandem impellit nomine Justitiæ; Christus tanquam noster Magister rationem hanc reformat. 3.

Ex Effectis. Ut: 1. Mala conscientia impedit peccatorem, ne fruatur bonis hujus vitæ. 2. Efficit, ut anticipatò sentiat mala vitæ alterius. 4. *Ex Proprietatibus* alicuius rei. Ut: SS. Eucharistia est panis vitæ, & panis fortium: panis vitæ, ut nutriat animam; panis fortium, ut eandem roboret. 5. *Ex Adjunctis*.

Non possessio bonorum terrenorum, sed folius Dei potest nos reddere beatos. Nam 1. illa nos non satiant. 2. Non verè

possidentur. 3. Non durant. Dum contra Deus nos fatiat, verè possidetur, & constanter, si velimus, nobis manet. 6. *Ex Enumeratione partium.* Ut: Tres species hominum se excusant à meditatione christiana exercenda, 1. Orationi non addicti, qui dicunt, se ad meditationem non obligari. 2. Rudes, qui causantur, se non scire modum meditandi. 3. Occupati, qui prætendunt, se non habere tempus. Ostendam primis obligationem; secundis modum; tertiis tempus. Item: Jejunium prodest corpori & animæ. 7. *Ex similitudine, vel Exemplis.* Ut: Pœnitentia Ninivitarum 1. vera dat in ruborem falsam Christianorum; 2. Illorum rigida horum remissam; 3. Eorundem prompta, istorum tardam & dilatam. 8. *Ex Antithesi.* Ut: 1. Legis Evangelicæ libertas est opposita mancipatui Legis Mundi. 2. Illius suavitas hujus rigori. 3. Illius sanctitas hujus impuritatis. Item: Indomita passio facit 1. ex homine bestiam, 2. Ex Christiano idololatram, 3. Ex Electo Reprobum. Bretteville L. 2. c. 5. 9. *Ex speciebus Generi subjectis.* Ut cum aliquem laudaturi certas species virtutum monstrandas ex omnibus seligimus, aut totum genericum in suas species distribuimus. Sic Cicer. pro Lege Man. Virtutem bellicam Pompeii dividit in scientiam rei militaris, fortitudinem, auctoritatem, felicitatem. 10. *Ex argumentis ad probandam propositionem*

nem

nem inventis. Ut: Temperantiam 1. Ratio suadet, 2. Exempla docent, 3. Lex Christiana præcipit. 11. *Ex Themate* sacræ orationi præmissio. Ut: 1. *Diligite inimicos vestros*, 2. *Benefacite his, qui oderunt vos.* Matth. 5. v. 44. *Facite fructus dignos Pœnitentia.* Luc. 3. v. 8. Pœnitentiam 1. oportet *facere*, non tantum dicere, ut solent plerique. 2. *Fructus* proferre debet, non sola folia externæ speciei. 3. *Dignos* Deo læso, & peccatorum gravitate. 12. *Ex Tempore* præterito, præsentem, futuro. Ut: *Ingratus* 1. Perdit beneficia accepta, 2. Non accipit in præsentem, 3. Nil acquirat in futurum. 13. *Ex Antecedentibus, Consequentibus, & Concomitantibus.* Ut: Peccatum est grande malum 1. Quia ingens ingratitude summis beneficiis exhibita. 2. Quia parit infinita hujus & alterius vitæ mala. 3. Quia cum ingenti contemptu fit præsentem, prohibentem, & concursum universalem præstantem Dei. 14. *Ex loco.* Ut: Quæ supra, infra, intra nos sunt, suadent, facile esse servire Deo. 15. *Ex Contrariis.* Ut: Vitium probis & improbis displicet. Bona conscientia in vita & morte consolatur. Gratia Dei facile amittitur, difficulter recuperatur. Parentes raro satisfaciunt obligationi, quam habent erga filios: Filii rariùs obligationi, quam habent erga Parentes. 16. *Ex vario respectu ejusdem rei.* Ut: DetraCTOR nocet 1. ei, cui detrahit, 2. Audienti, 3. Sibi ipsi. 17. *Ex etatibus*

bus

bus. Ut: Labor honestus juvenes & senes decet. 18. *Ex Conditionum diversitate.* Ut: Humilitas ignobilibus debet esse propria; nobilibus magis quàm illis debet esse comendata. 19. Sic, ne infinitus sim, ex omnibus ferè Locis oratoriis, & eorum partibus superiùs explicatis, potest depromi materia Partitionis. Nota denique sequentia exempla. Qui frequenter confitetur, 1. curat malum difficile cum minore difficultate. 2. Applicat media, dum adhuc profunt. 3. Cavet, ne grave malum ipsi fiat familiare. Peccatum veniale ex parte Dei, & ex parte hominis connectitur cum mortali. Item est gravius malum, quàm communiter censeatur; quia punitur 1. graviter à Deo, eoque 2. justissimo, 3. sapientissimo, 4. clementissimo. S. Franciscus Salesius Amator Dei & hominum, à Deo & hominibus amatus. Possumus & debemus scire necessaria ad salutem: non igitur nos excusat, sed accusat eorum ignorantio. Christianus est summæ dignitatis, quia 1. Filius adoptivus Dei Patris, 2. Frater & membrum Dei Filii, fratris & capitis nostri, 3. Templum Spiritûs sancti. Juxta S. Bern. in Psalm. 90. SS. Angeli Custodes, 1. Fideles, 2. Prudentes, 3. Potentes sunt: quid sub eorum custodia timeamus? Sufficiant hæc exempla Partitionis. Plura quemque ingenium, & Recentiorum ingeniosæ orationes docebunt.

VI. Quid

VI. Quid est *subdivisio* ? Resp. Est capi- *Subdivisio.*
tum Partitionis in suas partes secundarias, si-
quas habet, divisio. Hæc interdum clari-
tatis gratiâ fit, dum singulis hujusmodi ca-
pitibus breviter additur ratio, per quam in
Confirmatione probabuntur. Hæc Subdi-
visio reipsa est Figura Distributionis, infe-
riùs explicanda. Eadem, uti grata, & pro-
docilitate auditorum nonnunquam utilis,
sæpe etiam necessaria est, ita nec quærenda
semper, nec fugienda est. Cavendum nihi-
lominus, ne Divisionum & Subdivisionum
cumulo tollatur perspicuitas, cujus tamen
gratiâ fiunt. Modum subdividendi habes in
hoc exemplo: Ministros Christi in Confes-
sione respicere oportet 1. tanquam medicos,
2. tanquam mediatores, 3. tanquam docto-
res. Peccator est æger; indiget igitur me-
dico. Est rebellis, læsæ Majestatis reus; itaq;
opus habet mediatore. Est rudis, juxta illud:
Omnis peccans ignorans: ergo necesse ha-
bet doctore. Postremò ne dicas, SS. Patres
non fecisse tales Partitiones, adeóque sacris
orationibus eas non convenire: plerumque
enim soli interpretationi Scripturarum insi-
stebant. Ut ut verò sit, modus iste parti-
endi utilis planè, & elegans est, nec quid-
quam continet, quod sacram Eloquentiam
dedeceat.

CA-

CAPUT VI.

De Narratione.

Narratio.

I. **Q**uid est Narratio ? Resp. Est rerum gestarum, vel quasi gestarum, expositio. Dico *Rerum gestarum*, ut hæc definitio conveniat narrationibus veris; *quasi gestarum*, ut includantur etiam fabulosæ. Aliàs verò Narratio oratoria, propriè dicta, definitur à Cic. de Partit. n. 31. *Est rerum explicatio, & quedam quasi sedes ac fundamentum constituenda fidei.* Sed hæc est propria Generi Judiciali, in quo post Exordium res, de qua agitur, ut gesta est, narratur; aut aliter refertur, si ab adversario malè recensita sit. In hac rei expositione deinceps Status, Partitio, & Argumenta fundantur. Quoniam verò de hoc Genere agendum non videtur, aptior ad meum intentum est prior definitio, quæ convenit Narrationibus, in Deliberativo & Exornativo passim inferi solitis. Circa has tamen facer Orator caveat, ne rumores & parùm confirmata in publico enarret, ne, si postea falsa fuisse deprehendantur, suam authoritatem perdat. Similiter abstineat in concione sacra à facetiis, intempestivis fabulis, argutiis, & rerum inutilium aut ridicularum narratione, quæ nescio concionémne an concionatorem faciant contemptibiliorem prudentibus, dum vulgus ridet.

II. Quotu-

II. Quotuplex est Narratio? Resp. Ea, *Vera* & *fabulosa*.
 quam mihi declarandam sumpsi, est *duplex*. *Vera*, qua res aliqua verè gesta exponitur: & *Fabulosa*, qua interdum recensentur Apologi. Horum aliqui sunt *Rationales*, seu *Parabolæ*, quibus fingimus aliquid inter homines actum. Alii *Morales*, qui morem bestiarum exprimunt ad informandos hominum mores, per doctrinam moralem, ex hac fabula eruendam. Alii denique *mixti*, qui ex *Rationali* & *Morali* coalescunt. Abstineo ab exemplis, quæ in Candidato Rhetor. videri possunt. Quando tali fabula seu apologo utimur, semper ejus sensus moralis debet explicari, & semper decori ratio habenda est.

III. Ad quid prodest Narratio fabulosa? Resp. Si interdum assumatur, *Oblectat* auditores. *Docet* per veritates, sub hoc cortice fabuloso latentes, & quandoque illas hoc medio meliùs imprimit, quàm si nudè ac apertè obtruderentur. Denique non rarò *Movet*, sicut tali fabula, prudenter adductâ, Menenius Agrippa populum Rom. olim commovit.

IV. Quas dotes debet habere qualiscunq; Narratio? Resp. Quatuor. Brevitatem, Perpicuitatem, Probabilitatem, & Suavitatem.

V. Quid efficit *Brevem*? Resp. I. Si omitantur verba superflua, & inanis garrulitas Adjunctorum non necessariorum. 2. Si non di-

dicantur, nisi quæ strictè necessaria sunt ad propositum, ut adeò, si historia plures partes & eventus habet, omittantur ii, qui nihil vel parùm conferunt ad rem nostram. 3. Si res una semel tantùm dicatur. 4. Si adhibeantur verba simplicia. 5. Si refecentur inutiles digressiones. 6. Universim verò longiores historiæ, quæ satis magnam orationis partem infumerent, à peritis Oratoribus non admittuntur.

Perspicua, VI. Quo pacto fit *Perspicua*? Resp. 1. Si utamur verbis usitatis, notis, & rem bene exprimentibus. 2. Si servetur ordo temporis, quo res gesta est. 3. Si, quando necesse est plura nomina propria, præsertim verò similia, citare, addatur explicatio: v. g. Drusus Tiberii frater; Drusus Tib. fil. Drusus Germanici fil. Tiberii ex fratre pronepos. 4. Si fiant breves sensus. 5. Si sensus non crebriùs interfecentur parenthesi, vel relativis. 6. Si tollatur ambiguitas dictionis, ut: Ajunt, Milonem occidisse Clodium. Uter alterum occidit? 7. Si res non altiùs reperatur velut ab ovo, nec inutiles periphrases adjungantur.

Probabilis. VII. Quid facit *Probabilem*? Resp. 1. Si factis non fabulosis addatur autoritas fide digni, qui rem vidit, vel audivit ex fide dignis; res fabulosa verò ita referatur, ut hoc modo contingere potuisset, aut contigisset, si v. g. animalia ratione & loquelâ uterentur.

tur. 2. Si non afferatur, quod non sit verisimile respectu vel personæ, vel loci, vel temporis, ut fœminam solam fugâsse turmam equitum armatorum, &c. 3. Si non referantur pro certis aliqua prodigia, apparitiones, & similia, quæ ab Ecclesia non sunt approbata: horum enim, uti sæpe non est necessitas, ita non cuivis statim certa veritas. 4. Si rei dubiæ aut suspectæ addantur adjuncta & causæ, quæ possint credibilem reddere. 5. Si simpliciter & sine fūco res recensentur.

VIII. Quid confert *Suavitatem*? Resp. I. Si verba elegantia, nitida, numerosa sumantur. 2. Si non narretur historicè, sed cum ornatu oratorio, imixtis Figuris, Suspensione, Communicatione, Hypotyposi, Ethopæia, Prosopopœia, & aliis. Si inferantur Colloquia, Exclamations, Admirations, Exitus inopinati, Affectus animorum. 3. Si variatio styli adhibeatur, modò tenuioris, modò amplioris, prout res tenuis vel ampla occurrit. 4. Si atrociam invidiosè, tristitia miserabiliter, læta jucundè, &c. referantur. Plenus exemplis est Cicero, cujus Narrationes Selectæ in uno libello editæ habentur. 5. Sunt etiam modi quidam narrandi oratoribus familiares, dum in colloquiis sibi mutuò respondentium verba variant: Inquit, ait, dicit, respondet, reponit, refert, subjungit, subdit, cui alter, tum pater

Suavis.

pater

pater, reddit filius, ad hæc pater, rursus filius, &c. Insuper usurpant tempus præsens pro præterito. Iterum congerunt infinitivos, subaudito per synecdochen aliquo Verbo, quod ex reliquis facile conii-
citur. Ut: his auditis mater flere, lamentari, superùm hominùmque fidem implorare. Subauditur: *cæpit*. Denique coacervant plures sententias aut plura participia sine conjunctione.

CAPUT VII.

De Confirmatione & Confutatione.

Confirmatio. I. **Q**uid est *Confirmatio*? Resp. Est illa pars orationis, in qua ordine afferuntur & dilatantur argumenta, ad movendum intellectum inventa. Unde verò talia argumenta inveniantur, quonam ordine disponantur, qua ratione dilatentur, jam dictum est. Quare non est, quod hic superaddatur, nisi monitum illud Lud. Granat. L. I. Rhet. c. 7. ut sacerOrator conetur plenus zelo divinæ gloriæ & salutis alienæ ita suas orationes instituire, ut profint, non ut ipse in iisdem laudetur. *Hæc mens, inquit l. c. hic affectus, hoc flagrantissimum divina gloriæ & humana salutis desiderium præcipuus hujus artificii magister est, dicenti pane omnia præstat, docet negligere*

gligere, quæ inutilia sunt, rationes bonas excogitare, affectus excitare, suspensos tenere. Hic exclamat, arguit, obsecrat, increpat, terret, minatur, &c. Et alterum L. 2. c. II. Præcipuum munus Ecclesiastici magis in movendis quàm docendis auditorum animis positum est, cum homines magis peccent affectu corrupto, quàm ignorantia veri.

II. Quid est Confutatio? Resp. Est ea pars Confirmationis, in qua rationes ab adversariis allatas, aut quæ saltem afferri possent, dissolvimus. Qui hanc partem putant à Confirmatione non distinguendam, eâ fortè ratione ducuntur, quòd, sicut per argumenta, ita per Confutationem sententia nostra planè stabiliatur, ac confirmetur; roboratur enim nostra causa, dum adversarii causa infirmatur; & rationes oppositæ vim nostris adimunt, nisi illæ enerventur. Hinc in Responsione modò adjunxi: *Quæ saltem afferri possent.* Tametsi enim adversarium fortè non habeamus, qui contra nos peroret, si tamen videamus, auditoribus aliqua posse occurrere, quæ nostris rationibus opponant, nisi ea prævisa per Anteoccupationem diluantur, & quasi confutentur, minus roboris nostra argumenta habebunt.

III. Estne Confutationis usus etiam extra Genus Judiciale? Resp. Est procul dubio, tum in occasione modò indicata, tum in orationibus, quæ circa fidei controversias instituuntur, tum in aliis, ubi contrariæ

Confutatio.

Ejus usus.

riæ

riæ sunt opiniones, quæ à nonnullis utrinque defenduntur. V. G. An illud Christi: *Multi sunt vocati, pauci verò electi. Matth. 20. v. 16.* intelligendum tantùm de tota collectione omnium hominum, an verò specialiter dictum sit de Christianis, quòd etiam ex his pauci sint salvandi. Et centum aliæ hujusmodi. Nonnunquam tota oratio est mera Confutatio adversarii. Argumentis tamen nostris propositis ordinariè instituitur Confutatio; quamvis levior aliqua responsio, danda alicui objectioni, quam auditor rationi expositæ posset opponere, non differatur ad finem, sed per Anteoccupationem statim subdatur. Possent nihilominus argumenta adversæ partis ante nostra produci, & iisdem statim responderi. Malè autem responsio differretur post nostra argumenta; quia ista tunc amitterent non parùm de sua vi, cùm in animis audientium nondum solutæ contrariæ rationes hæerent.

In eadem cavendum.

IV. Quid specialiter cavendum in Confutatione? Resp. Ne argumenta, quæ auditoribus non venissent in mentem, aut quorum solutionem credit ipsos non affecuturos aut capturos, in medium afferat. Idque maxime intelligendum in Controversiis Fidei coram simplicioribus.

Ejus ordo,

v. Quonam ordine confutamus? Resp. Directè opposito illi, quo confirmamus. Sicut enim initio & in fine validiora, in medio

dio minùs efficacia argumenta locamus, propter causam hujus Lib. c. 1. n. 6. assignatam, ita in Confutatione initio & in fine debiliora, in medio illa refellimus, quæ validiora possent apparere, propter oppositam rationem. Potest tamen etiam observari ordo in respondendo, quem tenuit adversarius in obiiciendo.

VI. Quot modis fit Confutatio? Resp. & modus.
 Tribus juxta Quintil. L. 5. c. 13. Negando, Redarguendo, Elevando. *Negando*. 1. Si ab adversario allata omnino negamus. Cic. pro Quint. n. 36. *Negamus, te bona P. Quintii, Sexte Navi, possedisse ex edicto Pratoris.* 2. Si aliquid à moribus & persona alienum ostendimus. Cic. pro Rosc. Amer. n. 36. *Patrem occidit Sext. Roscius? Qui homo? &c.* 3. Si factum negamus ab Adjunctis loci, temporis, &c. Cic. pro Rosc. Amer. & pro Mil. 4. Negando causam Efficientem aut Finale. Cicer. pro Rosc. Am. Causam non habuit occidendi. Non potuit per se, nec per alios. Non profuit ipsi, periisse patrem. *Redarguendo*. 1. Si dubium, fictum, falsum, incertum, aut parùm verisimile dicere possumus, quod adversarius objecit. Cic. ibid. n. 53. 2. Si ostendimus, eum secum ipso pugnare, seu sibi contradicere. Ibid. n. 44. 3. Si tela possumus in ipsum retorquere, h. e. demonstrare, quòd objecta ipsemet æquè solvere debeat. 4. Si mala fide procedere, aut propter scelera fi-
 de

de indignum esse convincere valemus. § Si modestè sine arrogantia adversarii argumenta irridemus. Qui modus interdum Ciceroni placuit, & specialiter tractatur à Quintil. L. 6. c. 3. *Elevando*. 1. Si adversa argumenta sint ejusmodi, quæ negari nequeant, elevantur & iminuuntur, aliquid simile in adversarium regerendo, quod pari cum difficultate solvere debeat. 2. Molliuntur objecta, excusando per Adjuncta personæ, temporis, occasionis, &c. 3. Ostenditur, argumenta non esse tam potentia, ut videntur, sed sumpta esse dubia pro certis, &c; aut continere fallaciam, æquivocationem, &c; aut denique niti falso fundamento. Breviter Cicer. in Partit. n. 44. *Aut totum est negandum, quod in argumentatione adversarius sumpserit, si fictum aut falsum esse possis dicere; aut redarguenda ea, quæ pro verisimilibus sumpta sunt: primum dubia sumpta esse pro certis: deinde etiam in perspicuè falsis eadem dici posse: tum ex iis, quæ sumpserint, non effici, quæ velint. Accedere autem oportet ad singula, sic universa frangentur. Commemoranda sunt etiam exempla, quibus simili in disputatione creditum non sit.*

VII. Qui sunt alii insuper modi confutandi? Resp. 1. Dicendo, causas rei factæ esse alias, aut alium sensum verborum, quàm quas adversarius allegavit. 2. Rem fieri non potuisse, nec posse, maximè à Consequentibus, quæ ex tali facto fuissent oritura. 3. *Cùm*

Cum aliquid negari non potest, utimur compensatione, allatis virtutibus aut commodis contrariis. 4. Quod crimini datur ab adversario, ostenditur ex virtute factum, aut ex alia causa, quam qualem ipse asserit. 5. Non reprehendendo adversarii objectionem, sed intentionem, scilicet invidiam, odium, &c. Hæc & plura vide in Tyroc. Eloq. L. 3. c. 4. art. 2. Palat. Eloq. Exerc. 5. lect. 13.

VIII. Quæ Figuræ serviunt Confutationi? Resp. Interrogatio, Apostrophe acrior, Concessio, Subjectio, Exclamatio, Ironia, Prosopopœia, Anteoccupatio, Responsio, Communicatio, Prætermissio, Permissio, Deprecatio, &c.

CAPUT VIII.

De Peroratione.

I. **Q**uid est Peroratio sive Epilogus? Resp. Epilogus, Cicer. L. 2. ad Heren. *Est artificiosus orationis terminus*, in quo majore vehementia urget Orator, quod tota oratione contendebat, ut videlicet ultimato moveat voluntatem ad id, quod ipsi persuadere constituit. Quandoquidem igitur ab hac parte victoria pendet, huc convertat, quidquid artis habet ad ciendos voluntatis Affectus; huc differat vires, ne languat,

K

gueat,

gueat, ubi vim dictis ipsa contentio actionis addere deberet.

Ejus partes. II. Quæ sunt partes, & qui modi Perorationis? Resp. Tres. Enumeratio, Amplificatio, Affectus.

Enumeratio. III. Quomodo fit per Enumerationem? Resp. Quando præcipua capita & argumenta, per totam orationem sparsa, in artificiosam summam per Anacephalæosin (alii Recapitulationem appellant) ita colliguntur, ut sub unum velut aspectum breviter ponantur. Est hoc non antiquam, iisdem propè verbis & sententiis, crambem recogliere, quod offendit, sed contracta priora capita, verbis, figuris, modisque aliis memoriæ auditoris juvandæ cum gratia reducere. Exemplum præbet Cicer. in Orat. pro Lege Man. Hæc Enumeratio utiliter suscipitur, si longior fuit oratio, & argumenta plura, vel prolixius diducta.

Amplificatio. IV. Quomodo per Amplificationem? Resp. De hac satis dictum est L. I. c. 6.

Affectus, V. Quomodo per Affectus? Resp. Etiam de his abundè tractatum eodem Lib. c. 7. & 8. Occurrunt tamen hîc aliqua insuper circa Affectus observanda. 1. Studiosissimè judicandum, quinam Affectus cuivis orationi maximè congruant. 2. Quando unum Affectum intendimus, nihil afferamus, quod movere possit etiam oppositum; alioquin nobis propositus hebetatur. V. G. Qui niti-
tur

tur ex demonstratione Judicii divini concitare timorem, caveat, ne quid adjungat de magnitudine divinæ Misericordiæ. Nihil obstat tamen, quo minùs auditores fatiſ jam terrore percussoſ, circa finem conſoletur mentione divinæ Misericordiæ, pœniterentes recipere paratæ, ne debiliores deſperant. 3. Affectus tunc moventur vehementiùs, quando priùs mota eſt phantasia, quæ imaginibus, speciebus, viva rerum repræſentatione, ex ſimilitudinibus, exemplis & aliis hujusmodi imbuitur & quaſi figitur, magiſque propinquis quàm remotis, præſentibus, quàm præteritis aut futuris commovetur. Ut ſi dicatur: *Persuaſum habe, peccator, jam te citatum ad illud tremendum Judicis irati Tribunal; ſcelera Judicium accelerârunt; jam pro ſoribus ſtat Judicis apparitor mors; ratum eſt; hodie adhuc rationes anima tua diſcutientur. &c. Non contremiſciſ? Non illas ipſe componere vel hoc momento properas? Ruruſſne in craſtinum diſferes, vel de hora ſequenti incertuſ? &c.* 4. Prudenter monet Quint. L. 6. c. 1. *Ut totaſ cauſa ſuaſ vires orator ante oculos ponat, & cum viderit, quid invidioſum, favorabile, inviſum, miſerabile, aut ſit in rebus, aut videri poſſit, ea dicat, quibus, ſi Judex eſſet, ipſe maxime moveretur.* 5. Affectus debent creſcere, h. e. poſteriora debent eſſe vehementiora prioribus; nam ut idem ibid. ait: *Quidquid non adiicit prioribus, etiam detrabere videtur; & facile deſicit Affectuſ,*
 K 2 qui

qui descendit. 6. Affectus sint breves. Fatigantur orator & auditor, si protrahantur; & hic, quod aliàs dixi, se opponit, si animadvertat, sibi velut vim intentari.

VI. Debérne Enumeratio præcedere Amplificationem, vel Affectus? Resp. Potest etiam sequi.

VII. Possúntne hæc tria esse simul in eodem Epilogo? Resp. Possunt; sed rarò expedit, cum aliàs fiat nimis longus. Itaq; commodius erit, si Affectus jungantur vel cum sola Enumeratione vel cum sola Amplificatione.

Quàm longus esse possit.

VIII. Quàm longus potest esse Epilogus? Resp. Prolixitas nimia sine dubio est vitiosa. Longior potest esse Exordium. Quàm longus verò esse debeat, iudicium cuiq; dictabit ex proportione totius orationis, ne videatur Epilogus non tam esse ejus exitus, quàm nova oratio.

